

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

INSTELLINGEN

Cc LSVb, ISO, VH, VSNU, Inspectie van het Onderwijs

**Hoger Onderwijs en
Studiefinanciering**
IPC 2250

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
645693

Datum 28 april 2015
Betreft Eigen bijdrage studenten

Geacht College,

Met deze brief ontvangt u informatie over de ruimte voor instellingen om – naast het collegegeld – een eigen bijdrage van studenten te vragen. Deze brief vormt een weergave van de bestaande interpretatie van de relevante wettelijke bepalingen door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met een aanvulling daarop naar aanleiding van recente casuïstiek.¹ Voor de hanteerbaarheid worden het bestaande beleid en de aanvulling integraal in deze brief weergegeven.

Het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) heeft begin 2014 gedurende een maand een meldpunt gehad voor studenten die van mening zijn dat hen onterecht kosten in rekening worden gebracht. Dit heeft geresulteerd in het "Zwartboek extra kosten naast collegegeld" van maart 2014 waarin het ISO de meldingen heeft beoordeeld. Hieruit is een aantal situaties naar voren gekomen waarbij het onduidelijk bleek of er een eigen bijdrage mag worden gevraagd. Het ISO, de LSVb, de VSNU en de Vereniging Hogescholen hebben naar aanleiding hiervan met elkaar overlegd over dit onderwerp en hebben betreffende veel aspecten overeenstemming bereikt. Zij hebben de resultaten van het overleg aan mij voorgelegd. Naar aanleiding daarvan heb ik overleg gevoerd met de koepels en studentenbonden over de onduidelijkheden die er nog bij hen bestonden. Gezamenlijk is geconcludeerd dat instellingen bij brief worden geïnformeerd over de eigen bijdrage voor studenten. Met betrekking tot de eigen bijdrage voor *aankomende* studenten geldt dat sinds 1 september 2013 (met de Wet kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs) de wettelijke grondslag is uitgebreid inhoudende dat in een algemene maatregel van bestuur kan worden geregeld dat instellingen voor klein, residentieel onderwijs, voor fixusopleidingen en voor opleidingen met aanvullende eisen een bijdrage mogen vragen voor de kosten die verband houden met de toelatingsprocedure voor deze opleidingen (artikel 7.50

¹ Eerder is hierover informatie verstrekt bij de brief van 25 augustus 1994 van toenmalig minister Ritzen aan de instellingen voor hoger onderwijs (kenmerk HBO/PR-94036112) en de brief aan de Tweede Kamer van 2 april 2009 (Kamerstuknummer 31 288, nr. 53).

van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, hierna WHW). Deze algemene maatregel van bestuur is voorzien in 2016

Onze referentie

Uitgangspunten

Een belangrijk uitgangspunt van het onderwijsbeleid is de toegankelijkheid. De inschrijving voor een opleiding mag niet afhankelijk worden gesteld van andere geldelijke bijdragen dan het collegegeld (artikel 7.50, eerste lid, van de WHW). De student heeft na inschrijving recht op voorzieningen (artikel 7.34 van de WHW). Daaronder vallen onder andere het volgen van het onderwijs, het afleggen van tentamens, de toegang tot de gebouwen en verzamelingen en gebruikmaking van studentenvoorzieningen en studiebegeleiding. Voor dergelijke voorzieningen mogen geen extra bijdragen van studenten worden verlangd.

Voor zover instellingen een eigen bijdrage mogen vragen, is het de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur om dit te doen binnen de grenzen van de wet- en regelgeving en de redelijkheid en billijkheid.

Daarnaast is het van belang dat – voor zover een eigen bijdrage van studenten mag worden gevraagd – instellingen hierbij soberheid en terughoudendheid betrachten en dat de kosten qua hoogte redelijk en billijk zijn. Instellingen dienen zich ervoor in te spannen dat de kosten die gelieerd zijn aan het onderwijs en mogen worden doorberekend aan studenten beheerst blijven en ten hoogste kostendekkend zijn. Het ligt in de rede dat instellingen studenten financiële ondersteuning bieden indien studenten de eigen bijdrage niet kunnen betalen.

Voor zover een eigen bijdrage van studenten mag worden gevraagd, geldt dat de instelling er zorg voor moet dragen dat informatie over deze eigen bijdrage tijdig en op adequate wijze wordt verstrekt aan (aankomende) studenten.

Het is – mede in verband met de toename van het gebruik van digitale hulpmiddelen in het hoger onderwijs – niet ondenkbaar dat er zich in de toekomst opnieuw situaties voordoen waarbij het niet geheel duidelijk is of een eigen bijdrage van studenten mag worden gevraagd of niet. Hierbij is van belang dat het instellingsbestuur en de medezeggenschap hierover (decentrale) afspraken maken.

Categorieën kosten

Gelet op het bovenstaande, stel ik het volgende vast ten aanzien van de eigen bijdrage van studenten:

1. *Categorie 1. Kosten die voortvloeien uit de wettelijke verplichtingen die instellingen op grond van de WHW hebben en die derhalve niet mogen worden doorberekend aan studenten (het kostenrisico komt voor de instelling)*

Op grond van de WHW hebben instellingen een aantal wettelijke taken, zoals het verzorgen van het onderwijs en het organiseren en verzorgen van tentamens. Instellingen ontvangen hiervoor financiële middelen, bestaande uit het collegegeld van studenten en de rijksbijdrage. De kosten die voortvloeien uit de wettelijke verplichtingen van instellingen

mogen niet worden doorberekend aan studenten. Zo mogen geen kosten worden doorberekend voor het voeren van een administratie, de uitgifte van collegekaarten, getuigschriften en deurpassen, het aanbieden van computerfaciliteiten, matching, voorlichting, studiegidsen (tenzij deze informatie tevens gratis te verkrijgen is), mentormiddagen, scriptie- en studiebegeleiding, het verzorgen van (interactieve) vormen waarmee de studenten aan de slag gaan met de studiestof (tenzij dit geen onderdeel is van de opleiding), het verschaffen van toegang tot de gebouwen, de exploitatie van het gebouw van de instelling, het verwerken van inschrijvingen, deelname aan de studentenraad, en de werving van stageplaatsen. Ook de kosten die worden gemaakt voor het afnemen van tentamens mogen niet worden doorberekend aan studenten. Kosten voor het gebruik van een eenmalige digitale toegangscode of andere digitale hulpmiddelen voor het afleggen van een tentamen mogen niet in rekening worden gebracht bij studenten.

Onlangs is gebleken dat diverse instellingen (coulancehalve) studenten de gelegenheid bieden zich in te schrijven voor een tentamen als de sluitingsdatum daarvoor is verstreken. Daarvoor worden dan kosten in rekening gebracht. Dit is op grond van de wet niet toegestaan. Studenten die zich tijdig en conform de procedure inschrijven voor tentamens kunnen kosteloos tentamens afleggen. Studenten die zich niet tijdig en conform de procedure hebben ingeschreven, zullen een tentamenperiode moeten wachten. Hierdoor kunnen zij studievertraging oplopen en daar zijn studenten niet mee gebaat. Een heldere procedure is essentieel, die goed wordt gecommuniceerd aan studenten, ook als het bijvoorbeeld gaat om afzonderlijke vakinschrijvingen bij een andere studierichting. Op die manier kan er geen onduidelijkheid bestaan over wat er van de student wordt verwacht. Aan de andere kant willen universiteiten en hogescholen hun opleidingen en examens goed en efficiënt kunnen organiseren. Daarom ben ik – conform de uitkomsten van overleg hierover tussen het ISO, de LSVb, de VSNU en de Vereniging Hogescholen - voornemens een wijziging van de WHW te bevorderen als gevolg waarvan instellingen een redelijke vergoeding bij studenten in rekening mogen brengen als zij zich te laat inschrijven voor tentamens. Deze vergoeding heeft een maximum van 20,= euro. Op die manier wordt een extra mogelijkheid gecreëerd voor de studenten, terwijl anderzijds recht wordt gedaan aan de behoefte van de instellingen om op basis van redelijke en heldere regels het onderwijs en de examinering goed te kunnen organiseren. Dit wordt decentraal ingevuld in overleg met de medezeggenschap en opgenomen in de Onderwijs- en Examenregeling (hierna: OER). Tot inwerkingtreding van bovengenoemde wetswijziging kan de instelling een eigen bijdrage tot maximaal € 20,- heffen voor een te late inschrijving bij een tentamen.

Studentenbonden pleiten voor een gecombineerde inschrijving voor vak en tentamen. Een aantal instellingen en afzonderlijke opleidingen werkt met dat systeem. Andere instellingen kiezen daar bewust niet voor, hetzij om principiële redenen of om organisatorisch/financiële redenen. De studentenbonden bevelen aan om per instelling, dan wel per opleiding

passende keuzes te maken, in overleg met de studentenvertegenwoordiging en deze op te nemen in de OER. Ik onderschrijf dat decentraal een keuze wordt gemaakt die terecht komt in de OER.

Voor het antwoord op de vraag of en zo ja, in hoeverre kosten verbonden aan onderwijsvoorzieningen kunnen worden doorberekend, zijn twee aspecten bepalend, namelijk de aard van de opleiding en of de kosten rechtstreeks voortvloeien uit de wettelijke taak van de instelling. Zo mogen sportvoorzieningen verbonden aan een lerarenopleiding voor lichamelijke opvoeding niet worden doorberekend, terwijl dit bij andere opleidingen wel mag, omdat die dan geen verband hebben met het onderwijs (zie hiervoor categorie 3). Met andere woorden kosten mogen niet worden doorberekend als die voortvloeien uit de aard van de opleiding.

2. *Categorie 2. De kosten verbonden aan onderwijsbenodigdheden en bepaalde onderwijsvoorzieningen mogen uitsluitend op basis van vrijwilligheid worden doorberekend aan studenten (het kostenrisico komt voor de instelling of de student)*

Afhankelijk van de aard van de opleiding kunnen bepaalde kosten verbonden aan onderwijsbenodigdheden en bepaalde onderwijsvoorzieningen worden doorberekend aan studenten, maar hebben studenten hierbij de keuze om deze onderwijsbenodigdheden en –voorzieningen van de instelling of ergens anders te betrekken. Voorbeelden hiervan zijn breekgeld (als de student voor vervanging van een gebroken glas moet zorgen, kan de instelling niet voorschrijven dat dit gebeurt door middel van betaling) en workshops.

Als aan een onderdeel van de opleiding extra kosten zijn verbonden, moet de student een kosteloos alternatief worden geboden.

In uitzonderingsgevallen is het niet mogelijk de student een kosteloos alternatief te bieden, bijvoorbeeld bij internaten en voedingspractica. Bij dit laatste geldt als argument dat het hier gaat om materiaal dat door de studenten wordt verbruikt (genuttigd) in tegenstelling tot andere materialen die worden gebruikt in het kader van een opleiding; de voeding die tijdens een voedingspracticum wordt gemaakt, vervangt een maaltijd voor de student. Om die reden mag in dit uitzonderingsgeval wel een eigen bijdrage van studenten worden gevraagd.

Als een student zowel binnen als buiten de eigen opleiding vakken wil volgen waarvan een excursie onderdeel uitmaakt, geldt het volgende. Het uitgangspunt is dat excursies vervangen moeten kunnen worden door een alternatieve opdracht, bijvoorbeeld een "papieren opdracht" of een vervangende stage. De student kan dan kiezen voor dit kosteloze alternatief. Een uitzondering hierop geldt voor de excursies die *niet* vervangbaar zijn. Daarvan is slechts in exceptionele gevallen sprake. Hierbij moet gedacht worden aan excursies die zodanig verweven zijn met

of essentieel zijn voor de leerdoelen die voor de opleiding zijn gesteld (en neergelegd in de OER) dat het ontbreken van een excursie te veel afbreuk doet aan één van die doelstellingen. Deze doelstellingen kunnen verband houden met het beroep waarvoor een opleiding opleidt of de verdieping die een student met het (extra) vak beoogt.

Het is de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur om in overleg met de medezeggenschap te bepalen wanneer er sprake is van een excursie die in verband daarmee onvervangbaar is. Een voorbeeld hiervan zou kunnen zijn een bezoek aan Egypte in het kader van de opleiding Egyptologie. Het ligt in de rede dat in een dergelijk geval van studenten een eigen bijdrage wordt gevraagd voor de reis- en verblijfkosten. De overige kosten die verbonden zijn aan het onderwijs op de excursie zijn voor rekening van de instelling. Dit heeft gevolgen voor instellingen. Hoewel de instelling kosten in rekening mag brengen, is het denkbaar dat vanwege de lage kosten, de toestroom voor een dergelijke activiteit – ook van studenten die een andere opleiding volgen – (te) groot is. Echter, de instelling kan voorwaarden stellen voor het volgen van een vak (bijvoorbeeld het vereiste dat van de opleiding in kwestie een bepaald aantal punten is gehaald) of kan het aantal studenten dat een vak kan volgen, beperken. Dit moet geregeld worden in de OER met een rol voor de medezeggenschap. Benadrukt zij dat het uitgangspunt is dat excursies vervangbaar zijn door een alternatieve opdracht.

Studenten worden geacht zelf de kosten van een aantal onderwijsbenodigdheden te dragen, zoals de kosten van boeken, syllabi en (digitale) leermiddelen, materialen en bepaalde kosten verbonden aan practica (bijvoorbeeld een veiligheidsbril en een laboratoriumjas).

Met betrekking tot boeken, syllabi, (digitale) leermiddelen en opdrachten geldt dat instellingen het studiemateriaal voorschrijven, maar niet mogen voorschrijven op welke wijze de student het studiemateriaal verkrijgt. Als instellingen deze materialen verstrekken, mag hiervoor een eigen bijdrage worden gevraagd, maar kan de instelling niet voorschrijven dat studenten deze materialen moeten afnemen bij de instelling. Dit geldt tevens indien instellingen microscopen verstrekken. Studenten kunnen deze (leer)middelen zelf (nieuw of tweedehands) aanschaffen.

3. *Categorie 3. Kosten verbonden aan extra diensten en voorzieningen die de studenten aangeboden worden al dan niet tegen betaling (het kostenrisico komt voor de student)*

Deze kosten houden geen rechtstreeks verband met het onderwijs en de student is dus vrij om al dan niet van deze diensten gebruik te maken. De instelling is vrij deze diensten al dan niet tegen betaling aan te bieden. Voorbeelden hiervan zijn: festiviteiten, het fonds studentenbelangen, het faciliteitenfonds, gastsprekers, sportdagen, koffie, thee, kantine, kopiëren, verzekeringen, waarborgsommen, het studentenpastoraat, deelname aan een summer school, introductiedagen, sportfaciliteiten en sportactiviteiten. In het maritiem onderwijs komt het voor dat studenten de gelegenheid geboden wordt tijdens de opleiding een vaarbewijs te

halen; dat komt vaak van pas op de arbeidsmarkt en vergroot zo de kans op het vinden van een baan. Het halen van dit vaarbewijs maakt echter geen deel uit van de opleiding. De kosten die hiermee verband houden komen daarom voor rekening van de student.

Onze referentie

Naast voorgenoemde categorieën kosten worden er ook kosten gemaakt waarbij instellingen geen betrokkenheid hebben. Een voorbeeld hiervan zijn kosten die worden gemaakt voor het vaccineren van studenten in het kader van hun stageplek. Het is de verantwoordelijkheid van de stageplek en de student om afspraken te maken over het antwoord op de vraag wie deze kosten betaalt.

Ik ga er vanuit u hierbij voldoende te hebben geïnformeerd.

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Jet Bussemaker